Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 5 maja 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 20 TFUE – Obywatelstwo Unii Europejskiej – Obywatel Unii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się – Wniosek o wydanie karty pobytu dla członka jego rodziny będącego obywatelem państwa trzeciego – Oddalenie – Obowiązek posiadania przez obywatela Unii wystarczających zasobów – Obowiązek wspólnego pożycia małżonków – Małoletnie dziecko będące obywatelem Unii – Krajowe ustawodawstwo i praktyka – Skuteczne korzystanie z istoty praw przyznanych obywatelom Unii – Pozbawienie

W sprawach połączonych C-451/19 i C-532/19

mających za przedmiot dwa wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożone przez Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha (wyższy trybunał sprawiedliwości Kastylii-La Manchy, Hiszpania) postanowieniami z dnia 29 kwietnia 2019 r. i z dnia 17 czerwca 2019 r., które wpłynęły do Trybunału, odpowiednio, w dniach 12 czerwca 2019 r. i 11 lipca 2019 r., w postępowaniach:

Subdelegación del Gobierno en Toledo

przeciwko

XU (C-451/19),

QP (C-532/19),

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: C. Lycourgos (sprawozdawca), prezes izby, S. Rodin, J.-C. Bonichot, L.S. Rossi i O. Spineanu-Matei, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Pikamäe,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu rządu hiszpańskiego – początkowo M.J. Ruiz Sánchez i S. Jiménez García, a następnie M.J. Ruiz Sánchez, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: hiszpański.

– w imieniu Komisji Europejskiej – J. Baquero Cruz i E. Montaguti, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 13 stycznia 2022 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 20 TFUE.

2 Wnioski te zostały złożone w ramach sporów między Subdelegación del Gobierno en Toledo (delegaturą rządu w Toledo, Hiszpania) (zwaną dalej „delegaturą”) a – odpowiednio – XU i QP w przedmiocie oddalenia przez tę delegaturę wniosków o wydanie XU i QP karty pobytu jako członkom rodziny obywatela Unii.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Artykuł 2 dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin (Dz.U. 2003, L 251, s. 12) stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[…]

c) »członek rodziny rozdzielonej« oznacza obywatela państwa trzeciego mieszkającego zgodnie z prawem w państwie członkowskim i składającego wniosek lub którego członkowie rodziny składają wniosek o przyłączenie się do niego;

[…]”.

4 Artykuł 3 tej dyrektywy przewiduje:

„1. Niniejszą dyrektywę stosuje się w przypadku, gdy członek rodziny rozdzielonej posiada dokument pobytowy wydany przez państwo członkowskie o okresie ważności wynoszącym przynajmniej jeden rok i istnieją uzasadnione przypuszczenia, że uzyska prawo stałego pobytu, jeżeli członkowie jego rodziny są obywatelami państwa trzeciego posiadającymi dowolny status.

[…]

3. Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do członków rodziny obywatela Unii.

[…]”.

5 Zgodnie z art. 4 ust. 1 wspomnianej dyrektywy:

„Państwa członkowskie zezwalają na wjazd i pobyt, na mocy niniejszej dyrektywy i z zastrzeżeniem zgodności z warunkami określonymi w rozdziale IV oraz w art. 16, następujących członków rodziny:

[…]

c) nieletnie dzieci, włącznie z dziećmi przysposobionymi członka rodziny rozdzielonej, w przypadku gdy członek rodziny rozdzielonej sprawuje opiekę, a dzieci pozostają na jego utrzymaniu. Państwa członkowskie mogą zezwolić na łączenie dzieci, nad którymi opiekę sprawują dwie osoby, o ile druga strona sprawująca opiekę wyrazi zgodę;

[…]".

Prawo hiszpańskie

6 Artykuł 32 konstytucji stanowi:

„1. Mężczyzna i kobieta mają prawo do zawarcia związku małżeńskiego na zasadach pełnej równości prawnej.

2. Formy małżeństwa, wiek i zdolność do jego zawarcia, prawa i obowiązki małżonków, przyczyny separacji i rozwiązania małżeństwa oraz ich skutki określa ustawa".

7 Artykuł 68 Código Civil (kodeksu cywilnego) stanowi:

„Małżonkowie są zobowiązani do wspólnego pożycia, wierności oraz wzajemnej pomocy. Ponadto powinni oni dzielić odpowiedzialność za gospodarstwo domowe oraz opiekę nad wstępnymi i zstępnymi, a także innymi osobami pozostającymi na ich utrzymaniu".

8 Artykuł 70 tego kodeksu przewiduje:

„Małżonkowie za obopólnym porozumieniem ustalają wspólne miejsce zamieszkania, a w braku zgody kwestię tę rozstrzyga sąd, który uwzględnia interes rodziny".

9 Zgodnie z art. 110 wspomnianego kodeksu:

„Ojciec i matka, nawet jeśli nie sprawują władzy rodzicielskiej, są zobowiązani do zajmowania się swoimi małoletnimi dziećmi i do ich alimentacji".

10 Artykuł 154 kodeksu cywilnego ma następujące brzmienie:

„Małoletni, którzy nie usamodzielnili się, podlegają władzy rodzicielskiej rodziców.

[…]".

11 Artykuł 1 Real Decreto 240/2007, sobre entrada, libre circulación y residencia en España de ciudadanos de los Estados miembros de la Unión Europea y de otros Estados parte en el Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo (dekretu królewskiego nr 240/2007 o wjeździe, swobodzie przemieszczania się i pobycie w Hiszpanii obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej

i innych państw będących stronami Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym) z dnia 16 lutego 2007 r. (BOE nr 51 z dnia 28 lutego 2007 r.), w brzmieniu mającym zastosowanie w postępowaniu głównym (zwanego dalej „dekretem królewskim nr 240/2007"), stanowi:

„1. Niniejszy dekret królewski reguluje warunki korzystania z prawa wjazdu i wyjazdu, swobodnego przemieszczania się, pobytu, stałego pobytu i zatrudnienia w Hiszpanii dla obywateli innych państw członkowskich Unii Europejskiej i innych państw będących stronami Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym, a także ograniczenia wymienionych wyżej praw wynikające ze względów porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego.

2. Treść niniejszego dekretu królewskiego pozostaje bez uszczerbku dla przepisów szczególnych i traktatów międzynarodowych, których [Królestwo Hiszpanii] jest stroną".

12 Artykuł 2 tego dekretu królewskiego stanowi:

„Niniejszy dekret królewski stosuje się również, na warunkach w nim przewidzianych, do członków rodziny obywatela innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym, bez względu na przynależność państwową, gdy mu towarzyszą lub do niego dołączają:

a) współmałżonek, chyba że zawarto ugodę lub stwierdzono nieważność małżeństwa, rozwód lub separację;

[…]

c) jego bezpośredni zstępni, jak również zstępni jego współmałżonka lub zarejestrowanego partnera, którzy nie ukończyli dwudziestego pierwszego roku życia lub którzy przekroczyli ten wiek i pozostają na jego utrzymaniu lub są w potrzebie, chyba że zawarto ugodę lub stwierdzono nieważność małżeństwa, rozwód lub separację albo rozwiązano zarejestrowany związek partnerski;

[…]".

13 Zgodnie z art. 7 wspomnianego dekretu królewskiego:

„1. Każdy obywatel Unii lub obywatel innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym ma prawo przebywać na terytorium państwa hiszpańskiego przez okres dłuższy niż trzy miesiące:

[…]

b) jeżeli posiada wystarczające zasoby dla siebie i członków swojej rodziny, aby podczas swojego pobytu nie stanowić obciążenia dla hiszpańskiego systemu pomocy społecznej, oraz pełne ubezpieczenie zdrowotne w Hiszpanii; lub

[…]

d) jeżeli jest to członek rodziny towarzyszący obywatelowi Unii lub obywatelowi innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub dołączający do niego, jeśli ten ostatni spełnia warunki określone w lit. a), b) lub c).

2. Prawo pobytu przewidziane w ust. 1 rozciąga się na członków rodziny, którzy nie są obywatelami jednego z państw członkowskich, gdy towarzyszą obywatelowi Unii lub obywatelowi innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym w Hiszpanii lub dołączają tam do niego, o ile ten ostatni spełnia warunki określone w ust. 1 lit. a), b) lub c).

[…]

7. Nie można ustalić stałej kwoty wystarczających środków utrzymania. W tym zakresie należy uwzględnić sytuację osobistą obywateli państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym. W każdym wypadku kwota ta nie może przekraczać poziomu zasobów finansowych, poniżej którego obywatele Hiszpanii otrzymują pomoc społeczną lub kwoty minimalnej emerytury z zabezpieczenia społecznego".

14 Artykuł 8 ust. 1 tego dekretu królewskiego stanowi:

„Członkowie rodziny obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa będącego stroną Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym, o których mowa w art. 2 niniejszego dekretu królewskiego, którzy nie są obywatelami jednego z tych państw, mogą przebywać w Hiszpanii przez okres dłuższy niż trzy miesiące, jeżeli towarzyszą temu obywatelowi lub do niego dołączają. Mają oni obowiązek złożyć wniosek o wydanie »karty pobytu członka rodziny obywatela Unii« i ją uzyskać".

Postępowania główne i pytania prejudycjalne

Sprawa C-451/19

15 XU, obywatel Wenezueli, urodził się w dniu 19 września 2001 r. w Wenezueli. Matka XU, obywatelka Wenezueli, posiada Tarjeta de residencia Comunitaria (wspólnotową kartę pobytu) i zamieszkuje ze swoim dzieckiem w Hiszpanii od 2004 r.

16 W dniu 20 stycznia 2011 r. sędzia do spraw rodzinnych w Wenezueli przyznał jej wyłączną opiekę nad dzieckiem.

17 W dniu 6 września 2014 r. matka XU zawarła w El Viso de San Juan (Hiszpania) związek małżeński z obywatelem hiszpańskim, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się w Unii.

18 Małżonkowie mieszkają razem w El Viso de San Juan od dnia 12 grudnia 2008 r. W dniu 24 lipca 2009 r. z ich związku urodziło się dziecko będące obywatelem hiszpańskim.

19 W dniu 28 września 2015 r. ojczym XU złożył wniosek o wydanie XU karty czasowego pobytu członka rodziny obywatela Unii zgodnie z art. 2 lit. c) dekretu królewskiego nr 240/2007.

20 Wniosek ten został oddalony ze względu na to, że ojczym XU nie wykazał, iż dysponuje wystarczającymi zasobami dla siebie i członków swojej rodziny, stosownie do wymogu z art. 7 dekretu królewskiego nr 240/2007. Pod uwagę wzięto jedynie sytuację ekonomiczną ojczyma XU.

21 W dniu 28 stycznia 2016 r. delegatura utrzymała w mocy decyzję oddalającą wniosek złożony przez ojczyma XU. Ojczym ten wniósł na tę decyzję skargę do Juzgado de lo Contencioso-Administrativo nº 1 de Toledo (sądu administracyjnego na poziomie prowincji nr 1 w Toledo, Hiszpania).

22 Sąd ten uwzględnił skargę i stwierdził, że art. 7 dekretu królewskiego nr 240/2007 nie ma zastosowania w niniejszej sprawie, ponieważ ojczym XU nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się w Unii.

23 Delegatura odwołała się od wyroku wydanego przez wspomniany sąd do sądu odsyłającego.

24 Sąd ten podkreśla, że Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) wyrokiem z dnia 1 czerwca 2010 r. orzekł, że dekret królewski nr 240/2007 ma zastosowanie do obywateli Hiszpanii bez względu na to, czy skorzystali oni ze swobody przemieszczania się na terytorium Unii, jak również do członków ich rodzin będących obywatelami państw trzecich.

25 Sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy art. 20 TFUE nie stoi na przeszkodzie praktyce hiszpańskiej zobowiązującej obywatela Hiszpanii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się wewnątrz Unii i który pragnie uzyskać dokument pobytowy dla będącego obywatelem państwa trzeciego dziecka swojej małżonki, która sama jest obywatelką państwa trzeciego i sprawuje wyłączną opiekę nad dzieckiem, do przedstawienia dowodu, że posiada on wystarczające zasoby finansowe dla siebie i dla członków swojej rodziny, aby nie stanowić obciążenia dla systemu pomocy społecznej, oraz ubezpieczenie zdrowotne. Sąd ten wskazuje w szczególności, że powyższy wymóg systemowy, niedopuszczający możliwości dostosowania go do sytuacji szczególnych, mógłby – gdyby w jego wyniku taki obywatel Hiszpanii musiał opuścić terytorium Unii – być sprzeczny z rzeczonym art. 20 TFUE.

26 Sąd odsyłający uważa zaś, że w świetle obowiązującego hiszpańskiego prawa małżeńskiego mogłoby się tak wydarzyć. Podkreśla on bowiem, że prawo do wspólnego pożycia wypływa z minimalnej treści art. 32 konstytucji. Ponadto art. 68 i 70 kodeksu cywilnego przewidują, że małżonkowie są zobowiązani do wspólnego pożycia, wierności oraz wzajemnej pomocy, jak również że za obopólnym porozumieniem ustalają wspólne miejsce zamieszkania. Określony w prawie hiszpańskim obowiązek wspólnego pożycia małżonków różni się od zwykłej decyzji wynikającej z racjonalności lub wygody.

27 Zdaniem sądu odsyłającego przestrzeganie tych obowiązków mogłoby nie być możliwe, gdyby legalny pobyt małoletniego dziecka małżonka obywatela Hiszpanii, gdy dziecko to i małżonek są obywatelami państwa trzeciego, miałby zależeć od kryteriów ekonomicznych. Odmowa przyznania XU prawa pobytu zmuszałaby jego ojczyma do opuszczenia terytorium Unii wraz z małżonką, jako jedynej możliwości wypełnienia obowiązku wspólnego pożycia małżonków przewidzianego w prawie krajowym. Dojście do tego wniosku nie wymaga istnienia możliwości sądowego zobowiązania małżonków do wspólnego pożycia.

28 Ponadto ażeby zgodnie z art. 110 i 154 kodeksu cywilnego rodzice mogli wspólnie sprawować władzę rodzicielską nad swoim dzieckiem i spełnić obowiązek alimentacyjny, opuszczenie przez XU i jego matkę terytorium Unii w praktyce zmusiłoby do wyjazdu z tego terytorium rozpatrywanego jako całość nie tylko małżonka matki XU, ale także urodzone z tego związku małoletnie dziecko będące obywatelem hiszpańskim.

29 Dodatkowo sąd odsyłający stoi na stanowisku, że niezależnie od powyższego naruszeniem art. 20 TFUE jest praktyka hiszpańska polegająca na automatycznej odmowie łączenia rodziny obywatela państwa trzeciego z obywatelem Hiszpanii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, wyłącznie z tego powodu, że ten obywatel nie posiada wystarczających zasobów, bez zbadania przez organy, czy między tym obywatelem Unii a obywatelem państwa trzeciego istnieje stosunek zależności tego rodzaju, że w wypadku nieprzyznania temu ostatniemu pochodnego prawa pobytu obywatel Unii byłby w praktyce zmuszony do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość.

30 Sąd odsyłający uważa, że delegatura odmówiła wydania karty pobytu XU wyłącznie na tej podstawie, że małżonek jego matki nie posiadał wystarczających zasobów, nie zbadawszy szczególnych okoliczności dotyczących rozpatrywanego małżeństwa, które świadczą o włączeniu się w życie zawodowe i silnej integracji w Hiszpanii wszystkich członków rodziny, w szczególności XU, który od dawna zamieszkuje na terytorium Hiszpanii, gdzie odbył pełną edukację szkolną.

31 W tych okolicznościach Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha (wyższy trybunał sprawiedliwości Kastylii-La Manchy, Hiszpania) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy z punktu widzenia art. 68 hiszpańskiego kodeksu cywilnego, który wprowadza obowiązek wspólnego pożycia małżonków, wymóg, aby obywatel hiszpański, który nie skorzystał z prawa do przemieszczania się, musiał spełnić przesłanki określone w art. 7 ust. 1 dekretu królewskiego nr 240/2007 jako warunek niezbędny do uznania prawa pobytu będącego obywatelem państwa trzeciego małoletniego dziecka jego małżonki będącej również obywatelką państwa trzeciego zgodnie z art. 7 ust. 2 [tego dekretu królewskiego], może – w przypadku niespełnienia tych przesłanek – stanowić naruszenie art. 20 TFUE, jeżeli w wyniku odmowy uznania tego prawa obywatel hiszpański byłby zmuszony do opuszczenia terytorium Unii jako całości?

2) Czy w każdym przypadku i niezależnie od powyższego oraz od odpowiedzi na pytanie wstępne, w świetle orzecznictwa Trybunału, m.in. wyroku z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii) (C-82/16, EU:C:2018:308), stanowi naruszenie art. 20 TFUE, w wyżej wymienionych okolicznościach, praktyka państwa hiszpańskiego polegająca na automatycznym stosowaniu uregulowania zawartego w art. 7 dekretu królewskiego nr 240/2007 i odmowie wydania zezwolenia na pobyt będącemu obywatelem państwa trzeciego małoletniemu dziecku posiadającej obywatelstwo państwa trzeciego małżonki obywatela Unii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się (którzy to małżonkowie posiadają także małoletnie dziecko będące obywatelem hiszpańskim, które również nigdy nie skorzystało ze swobody przemieszczania się) tylko i wyłącznie z powodu niespełnienia wymogów określonych we wspomnianym przepisie, przy czym nie dokonano konkretnej i zindywidualizowanej oceny, czy między obywatelem Unii a obywatelem państwa trzeciego istnieje zależność tego rodzaju, że – z jakiejkolwiek przyczyny w obliczu zaistniałych okoliczności – powoduje ona, iż w przypadku odmowy uznania prawa pobytu obywatela

państwa trzeciego obywatel Unii nie mógłby zostać rozdzielony z członkiem rodziny, który jest od niego zależny, i musiałby opuścić terytorium Unii, zwłaszcza jeśli obywatel hiszpański i jego małżonka będąca obywatelem państwa trzeciego są rodzicami małoletniego dziecka posiadającego obywatelstwo hiszpańskie, które również byłoby zmuszone do opuszczenia wraz z rodzicami terytorium Hiszpanii?”.

Sprawa C-532/19

32 W dniu 25 września 2015 r. QP, obywatel Peru, zawarł związek małżeński z obywatelką hiszpańską, która nigdy nie skorzystała ze swobody przemieszczania się w Unii. QP i jego żona są rodzicami córki mającej obywatelstwo hiszpańskie, urodzonej w dniu 11 sierpnia 2012 r.

33 W dniu 2 października 2015 r. QP złożył wniosek o wydanie karty pobytu członka rodziny obywatela Unii, załączając do niego między innymi umowę o pracę na czas nieokreślony swojej małżonki oraz odcinki wynagrodzenia.

34 W toku postępowania w sprawie delegatura wskazała na istnienie wydanych przeciwko QP trzech wyroków skazujących: z dnia 7 września 2010 r., z dnia 25 października 2010 r. i z dnia 16 listopada 2010 r., z których pierwszy i trzeci dotyczyły kierowania pojazdem bez prawa jazdy, a drugi – kierowania pojazdem w stanie nietrzeźwości. QP został wezwany do przedstawienia uwag w tym zakresie, co też uczynił.

35 W dniu 14 grudnia 2015 r. delegatura oddaliła wniosek QP, ponieważ przesłanki ustanowione w dekrecie królewskim nr 240/2007 nie zostały spełnione z uwagi na to, że QP jest karany w Hiszpanii oraz że jego małżonka nie dysponuje wystarczającymi zasobami finansowymi na pokrycie potrzeb swoich i członków swojej rodziny. Przy dokonywaniu oceny delegatura uwzględniła jedynie dochody małżonki QP.

36 W dniu 1 lutego 2016 r. delegatura utrzymała w mocy decyzję oddalającą wniosek złożony przez QP. Ten ostatni wniósł na tę decyzję skargę do Juzgado de lo Contencioso-Administrativo nº 2 de Toledo (sądu administracyjnego na poziomie prowincji nr 2 w Toledo, Hiszpania), który ją uwzględnił.

37 Od wyroku wydanego przez wspomniany sąd delegatura odwołała się do sądu odsyłającego.

38 Sąd ten podkreśla, że odmowa przyznania QP prawa pobytu zobowiązywałaby jego małżonkę do opuszczenia terytorium Unii, ponieważ byłby to jedyny sposób na realizację przewidzianych w prawie hiszpańskim prawa i obowiązku wspólnego pożycia.

39 Sąd odsyłający uważa ponadto, że delegatura oddaliła wniosek QP wyłącznie na tej podstawie, że jego małżonka nie posiadała wystarczających zasobów – bez zbadania szczególnych okoliczności dotyczących ich małżeństwa. W ocenie tego sądu w kwestii decyzji o odmowie przyznania obywatelowi państwa trzeciego karty pobytu jako członkowi rodziny obywatela Unii państwo hiszpańskie opiera się wyłącznie i automatycznie na braku wystarczających środków utrzymania znajdujących się w posiadaniu obywatela hiszpańskiego, co jako takie być może należy uznać za praktykę sprzeczną z art. 20 TFUE.

40 W tych okolicznościach Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha (wyższy trybunał sprawiedliwości Kastylii-La Manchy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

1) Czy z punktu widzenia art. 68 hiszpańskiego kodeksu cywilnego, który wprowadza obowiązek wspólnego pożycia małżonków, wymóg, aby obywatel hiszpański, który nie skorzystał z prawa do przemieszczania się, musiał spełnić przesłanki określone w art. 7 ust. 1 dekretu królewskiego nr 240/2007 jako warunek niezbędny do uznania prawa pobytu jego małżonka będącego obywatelem państwa trzeciego zgodnie z art. 7 ust. 2 [tego dekretu królewskiego], może – w przypadku niespełnienia rzeczonych przesłanek – stanowić naruszenie art. 20 TFUE, jeżeli w wyniku odmowy uznania tego prawa obywatel hiszpański byłby zmuszony do opuszczenia terytorium Unii jako całości?

2) Czy w każdym przypadku i niezależnie od powyższego oraz od odpowiedzi na pytanie pierwsze, w świetle orzecznictwa Trybunału, między innymi wyroku z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), (C-82/16, [EU:C:2018:308]), stanowi naruszenie art. 20 TFUE praktyka państwa hiszpańskiego polegająca na automatycznym stosowaniu przepisów art. 7 dekretu królewskiego nr 240/2007 i odmowie zezwolenia na pobyt członka rodziny obywatela Unii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, tylko i wyłącznie z powodu niespełnienia przez niego wymogów określonych we wspomnianym przepisie, przy czym nie dokonano konkretnej i zindywidualizowanej oceny, czy między tym obywatelem Unii a obywatelem państwa trzeciego istnieje zależność tego rodzaju, że – z jakiejkolwiek przyczyny i biorąc pod uwagę zaistniałe okoliczności – powoduje ona, iż w przypadku odmowy uznania prawa pobytu obywatela państwa trzeciego obywatel Unii nie mógłby zostać rozdzielony z członkiem rodziny, który jest od niego zależny, i musiałby opuścić terytorium Unii?”.

41 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 16 kwietnia 2020 r. sprawy C-451/19 i C-532/19 zostały połączone do łącznego rozpoznania.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania drugiego w obu sprawach C-451/19 i C-532/19

42 Poprzez przedstawione w każdej ze spraw C-451/19 i C-532/19 pytanie drugie, które należy rozpatrzyć jako pierwsze, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie oddaleniu przez państwo członkowskie wniosku o łączenie rodziny złożonego w interesie obywatela państwa trzeciego będącego członkiem rodziny obywatela Unii, który posiada obywatelstwo tego państwa członkowskiego i nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, na tej wyłącznie podstawie, że ten obywatel Unii nie posiada wystarczających zasobów dla siebie i dla owego członka rodziny, by nie stanowić obciążenia dla krajowego systemu pomocy społecznej, i bez zbadania, czy obywatel Unii i obywatel państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności tego rodzaju, że w przypadku odmowy przyznania temu obywatelowi państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu ów obywatel Unii byłby zmuszony do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość i w ten sposób zostałby pozbawiony możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu ze względu na jego status obywatela Unii.

43 W pierwszej kolejności należy podkreślić, że prawo Unii co do zasady nie ma zastosowania do wniosku o łączenie rodziny obywatela państwa trzeciego z członkiem tej rodziny będącym obywatelem państwa członkowskiego, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, a zatem zasadniczo nie stoi ono na przeszkodzie uregulowaniu państwa członkowskiego, na podstawie którego takie łączenie rodziny jest uzależnione od spełnienia warunku posiadania wystarczających zasobów, takiego jak opisany w poprzednim punkcie niniejszego wyroku [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 33].

44 W drugiej kolejności warto jednak zauważyć, że systemowe stosowanie takiego warunku, bez jakichkolwiek odstępstw, może naruszać pochodne prawo pobytu, które w bardzo szczególnych sytuacjach powinno zostać przyznane obywatelowi państwa trzeciego będącemu członkiem rodziny obywatela Unii na podstawie art. 20 TFUE [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 34].

45 Istnieją bowiem sytuacje bardzo szczególne, w których na zasadzie wyjątku – mimo że prawo wtórne dotyczące prawa pobytu obywateli państw trzecich nie podlega zastosowaniu i mimo że dany obywatel Unii nie skorzystał z przysługującej mu swobody przemieszczania się – nie powinno się jednak odmawiać prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego będącemu członkiem rodziny tego obywatela, a to z uwagi na to, że w przeciwnym wypadku naruszona zostałaby skuteczność (effet utile) obywatelstwa Unii, jeżeli w konsekwencji takiej odmowy ów obywatel byłby w praktyce zmuszony do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość, a co za tym idzie, zostałby pozbawiony możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu w związku z posiadanym przez niego statusem obywatela Unii [wyroki: z dnia 8 marca 2011 r., Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, pkt 42–44; z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 39].

46 Jednak odmowa przyznania prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego może podważyć skuteczność (effet utile) obywatelstwa Unii jedynie wówczas, gdy ów obywatel państwa trzeciego pozostaje z obywatelem Unii będącym członkiem jego rodziny w takim stosunku zależności, że ów obywatel Unii byłby zmuszony do towarzyszenia danemu obywatelowi państwa trzeciego oraz do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość [wyroki: z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 52; a także z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 40].

47 Wynika stąd, że obywatel państwa trzeciego może domagać się przyznania pochodnego prawa pobytu na podstawie art. 20 TFUE jedynie w sytuacji, gdy w razie nieprzyznania takiego prawa pobytu zarówno on sam, jak i będący członkiem jego rodziny obywatel Unii byliby zmuszeni do opuszczenia jej terytorium. A zatem przyznanie takiego pochodnego prawa pobytu może być rozważane jedynie wówczas, gdy obywatel państwa trzeciego będący członkiem rodziny obywatela Unii nie spełnia koniecznych warunków otrzymania prawa pobytu w państwie członkowskim, którego ów obywatel Unii jest obywatelem, na podstawie innych przepisów, a w szczególności krajowego uregulowania mającego zastosowanie do łączenia rodzin [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 41].

48 Natomiast w sytuacji gdy już stwierdzono, że obywatelowi państwa trzeciego będącemu członkiem rodziny obywatela Unii nie można przyznać prawa pobytu na podstawie prawa krajowego lub wtórnego prawa Unii, okoliczność, że rzeczony obywatel państwa trzeciego oraz tenże obywatel Unii pozostają w takim stosunku zależności, że w razie wydalenia członka jego rodziny będącego obywatelem państwa trzeciego z terytorium Unii ów obywatel Unii byłby zmuszony do opuszczenia rzeczonego terytorium rozpatrywanego jako całość, skutkuje tym, że art. 20 TFUE co do zasady zobowiązuje dane państwo członkowskie do przyznania pochodnego prawa pobytu temu obywatelowi państwa trzeciego [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 42].

49 W trzeciej kolejności, chociaż Trybunał przyznał już, że pochodne prawo pobytu wynikające z art. 20 TFUE nie ma charakteru bezwzględnego i że państwa członkowskie mogą odmówić przyznania tego prawa w pewnych szczególnych przypadkach, to jednak Trybunał orzekł również, że art. 20 TFUE nie zezwala państwom członkowskim na wprowadzenie wyjątku od przewidzianego w nim pochodnego prawa pobytu, który byłby związany z wymogiem posiadania przez danego obywatela Unii wystarczających zasobów. Odmowa przyznania członkowi rodziny obywatela Unii będącemu obywatelem państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu na terytorium państwa członkowskiego, którego wspomniany obywatel Unii posiada obywatelstwo, z tego jedynie powodu, że nie posiada on wystarczających zasobów, nawet jeżeli ów obywatel Unii i rzeczony obywatel państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności takim jak opisany w pkt 46 niniejszego wyroku, stanowiłaby naruszenie możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu ze względu na jego status obywatela Unii, które to ograniczenie byłoby nieproporcjonalne do celu, któremu służy warunek dotyczący zasobów, polegający na ochronie finansów publicznych danego państwa członkowskiego [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 44, 46–48].

50 Wynika stąd, że w sytuacji gdy obywatel Unii i będący członkiem jego rodziny obywatel państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności w rozumieniu pkt 46 niniejszego wyroku, art. 20 TFUE stoi na przeszkodzie temu, by państwo członkowskie wprowadziło wyjątek od pochodnego prawa pobytu przyznanego w tym artykule temu obywatelowi państwa trzeciego z tego jedynie powodu, że rzeczony obywatel Unii nie posiada wystarczających zasobów [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 49].

51 W rezultacie nałożony na obywatela Unii obowiązek posiadania wystarczających zasobów dla siebie i członka rodziny będącego obywatelem państwa trzeciego może zagrozić skuteczności (effet utile) art. 20 TFUE, jeżeli obowiązek ten może doprowadzić do konieczności opuszczenia przez tego obywatela państwa trzeciego terytorium Unii rozpatrywanego jako całość oraz do tego, że z powodu istnienia stosunku zależności między owym obywatelem państwa trzeciego a rzeczonym obywatelem Unii obywatel Unii będzie w praktyce zmuszony do towarzyszenia mu, a tym samym również opuszczenia terytorium Unii [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 50].

52 Wreszcie w świetle stanu faktycznego rozpatrywanego w postępowaniu głównym w sprawie C-532/19 należy przypomnieć, że art. 20 TFUE nie wpływa na możliwość powoływania się przez państwa członkowskie na wyjątek od wywodzonego z tego postanowienia pochodnego prawa pobytu mający związek z utrzymaniem porządku publicznego i ochroną bezpieczeństwa

publicznego [wyroki: z dnia 13 września 2016 r., Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, pkt 81; z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 44].

53 Odmowa prawa pobytu oparta na tej podstawie nie może jednak wynikać wyłącznie z faktu, że zainteresowany był uprzednio karany. Do takiego wniosku można w danym wypadku dojść tylko po przeprowadzeniu konkretnej oceny wszystkich istotnych okoliczności danego przypadku, dokonywanej w świetle zasady proporcjonalności, praw podstawowych, których poszanowanie zapewnia Trybunał, oraz, w stosownym przypadku, najlepszego interesu dziecka danego obywatela państwa trzeciego [zob. podobnie wyroki: z dnia 13 września 2016 r., Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, pkt 85; a także z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 93]. Właściwy organ krajowy może zatem w szczególności mieć wzgląd na wagę popełnionych przestępstw oraz stopień surowości orzeczonych kar, jak również okres, jaki upłynął od ich zasądzenia do momentu, w którym organ ten rozstrzyga. W przypadku gdy stosunek zależności, jaki łączy tego obywatela państwa trzeciego z małoletnim obywatelem Unii, wynika z faktu, że pierwszy z nich jest rodzicem drugiego, należy również wziąć pod uwagę wiek dziecka i jego stan zdrowia, a także jego sytuację rodzinną i ekonomiczną (wyroki: z dnia 13 września 2016 r., Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, pkt 86; z dnia 13 września 2016 r., CS, C-304/14, EU:C:2016:674, pkt 42).

54 W świetle powyższych rozważań odpowiedź na pytanie drugie w każdej ze spraw C-451/19 i C-532/19 winna brzmieć: art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie oddaleniu przez państwo członkowskie wniosku o łączenie rodziny złożonego w interesie obywatela państwa trzeciego będącego członkiem rodziny obywatela Unii, który posiada obywatelstwo tego państwa członkowskiego i nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, na tej wyłącznie podstawie, że ten obywatel Unii nie posiada dla siebie i dla rzeczonego członka rodziny zasobów wystarczających, by nie stanowić obciążenia dla krajowego systemu pomocy społecznej, i bez zbadania, czy tenże obywatel Unii i wspomniany obywatel państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności tego rodzaju, że w przypadku odmowy przyznania temu obywatelowi państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu ów obywatel Unii byłby zmuszony do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość i w ten sposób zostałby pozbawiony możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu ze względu na jego status obywatela Unii.

W przedmiocie pytania pierwszego w sprawie C-532/19

55 Poprzez pytanie pierwsze w sprawie C-532/19 sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stosunek zależności mogący uzasadniać przyznanie pochodnego prawa pobytu na podstawie tego artykułu istnieje wyłącznie z tego powodu, że obywatel państwa członkowskiego, który jest pełnoletni i nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, oraz jego małżonek, który jest pełnoletnim obywatelem państwa trzeciego, są zobowiązani do wspólnego pożycia na podstawie obowiązków wynikających z małżeństwa zgodnie z prawem państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiada obywatel Unii i w którym małżeństwo to zostało zawarte.

56 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że w odróżnieniu od małoletnich, a tym bardziej gdy są oni małymi dziećmi, osoba dorosła może co do zasady prowadzić życie niezależne od członków swojej rodziny. Wynika stąd, że uznanie, iż między dwojgiem dorosłych członków tej samej rodziny zachodzi stosunek zależności będący podstawą przyznania pochodnego prawa pobytu na gruncie art. 20 TFUE, możliwe jest tylko w wyjątkowych wypadkach, w których w świetle

wszystkich istotnych okoliczności zainteresowana osoba w żaden sposób nie może zostać rozdzielona z członkiem rodziny, od którego jest zależna [wyroki: z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 65; a także z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 56].

57 Z orzecznictwa Trybunału wynika jednocześnie, iż sam fakt, że obywatelowi państwa członkowskiego mogłoby wydawać się pożądane – ze względów ekonomicznych lub w celu utrzymania jedności rodziny na terytorium Unii – aby członkowie jego rodziny, którzy nie posiadają obywatelstwa państwa członkowskiego, mogli z nim przebywać na terytorium Unii, sam w sobie jest niewystarczający dla stwierdzenia, że w razie nieprzyznania takiego prawa obywatel Unii byłby zmuszony do opuszczenia terytorium Unii [wyroki: z dnia 15 listopada 2011 r., Dereci i in., C-256/11, EU:C:2011:734, pkt 68; a także z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 57].

58 A zatem istnienie więzi rodzinnej, czy to natury biologicznej, czy prawnej, między obywatelem Unii a członkiem jego rodziny będącym obywatelem państwa trzeciego nie stanowi wystarczającego uzasadnienia dla przyznania temu członkowi rodziny na podstawie art. 20 TFUE pochodnego prawa pobytu na terytorium państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiada obywatel Unii [wyroki: z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 75; a także z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 58].

59 Trybunał stwierdził również, że jedna z zasad prawa międzynarodowego – potwierdzona w art. 3 protokołu nr 4 do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., co do której nie sposób przyjąć, by prawo Unii mogło ją pomijać – stoi na przeszkodzie temu, by państwo członkowskie mogło odmówić swoim obywatelom prawa wjazdu lub pobytu na swoim terytorium, niezależnie od podstawy (wyrok z dnia 4 grudnia 1974 r., van Duyn, 41/74, EU:C:1974:133, pkt 22). Skoro więc obywatelom państwa członkowskiego przysługuje bezwarunkowe prawo pobytu na terytorium tego państwa, państwo członkowskie nie może zgodnie z prawem nakazać jednemu ze swoich obywateli opuszczenia swego terytorium w celu – w szczególności – wywiązania się z obowiązków wynikających z jego małżeństwa, nie łamiąc przy tym powyższej zasady prawa międzynarodowego [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 60].

60 W efekcie nawet przy założeniu, że – jak wskazuje sąd odsyłający w odniesieniu do prawa hiszpańskiego – obowiązujące w państwie członkowskim przepisy prawa małżeńskiego zobowiązują obywatela tego państwa członkowskiego i jego małżonka do wspólnego pożycia, obowiązek taki nigdy nie mógłby jednak zmusić tego obywatela w sposób prawnie wiążący do opuszczenia terytorium Unii, w przypadku gdyby jego małżonek będący obywatelem państwa trzeciego nie uzyskał zezwolenia na pobyt na terytorium owego państwa członkowskiego. W świetle powyższych rozważań taki nałożony na małżonków ustawowy obowiązek wspólnego pożycia sam w sobie nie jest wystarczający do wykazania, że pozostają oni w stosunku zależności tego rodzaju, że w razie odesłania jego małżonka poza terytorium Unii zależność ta zmuszałaby tego obywatela Unii do towarzyszenia mu, a tym samym również opuszczenia terytorium Unii [wyrok z dnia 27 lutego 2020 r., Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Małżonek obywatela Unii), C-836/18, EU:C:2020:119, pkt 61].

61 W każdym wypadku z postanowienia odsyłającego wynika, że wypływający dla małżonków z prawa hiszpańskiego obowiązek wspólnego pożycia nie jest możliwy do wyegzekwowania na drodze sądowej.

62 W drugiej kolejności należy jednak zauważyć, że z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie C-532/19 wynika również, iż obywatelka Unii i jej małżonek będący obywatelem państwa trzeciego są rodzicami małoletniego obywatela hiszpańskiego, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się w Unii.

63 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu, poprzez wywiedzenie w razie potrzeby, z całości informacji przedstawionych mu przez sąd odsyłający i w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, tych aspektów prawa Unii, które wymagają wykładni w świetle przedmiotu sporu w postępowaniu głównym (wyrok z dnia 22 kwietnia 2021 r., Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, pkt 49, 50 i przytoczone tam orzecznictwo).

64 W związku z tym warto dodatkowo przeanalizować, czy art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stosunek zależności, który może uzasadniać przyznanie pochodnego prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego, może istnieć, w przypadku gdy ów obywatel i jego małżonka będąca obywatelką państwa członkowskiego, która nigdy nie skorzystała ze swobody przemieszczania się, są rodzicami małoletniego dziecka, które jest obywatelem tego samego państwa członkowskiego i które również nie skorzystało ze swobody przemieszczania się.

65 W tym względzie należy przypomnieć, że Trybunał uznał za istotne do celów ustalenia, czy odmowa przyznania prawa pobytu będącemu obywatelem państwa trzeciego rodzicowi dziecka będącego obywatelem Unii prowadzi do pozbawienia tego dziecka możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu ze względu na jego status poprzez zmuszenie go w praktyce do towarzyszenia swojemu rodzicowi i tym samym do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość, kwestie dotyczące pieczy nad dzieckiem oraz związane z tym, czy rodzic będący obywatelem państwa trzeciego sprawuje nad tym dzieckiem opiekę w aspektach prawnym, finansowym lub uczuciowym [wyroki: z dnia 10 maja 2017 r., Chavez-Vilchez i in., C-133/15, EU:C:2017:354, pkt 68; a także z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 70].

66 Konkretniej rzecz ujmując, aby ocenić prawdopodobieństwo, czy dane dziecko będące obywatelem Unii byłoby zmuszone do opuszczenia terytorium Unii, gdyby jego rodzicowi będącemu obywatelem państwa trzeciego odmówiono przyznania pochodnego prawa pobytu w danym państwie członkowskim, należy ustalić, czy rodzic ten sprawuje rzeczywistą pieczę nad dzieckiem i czy pozostaje on z dzieckiem w rzeczywistym stosunku zależności. W ramach tej oceny właściwe organy powinny mieć na uwadze prawo do poszanowania życia rodzinnego wyrażone w art. 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą praw podstawowych”), przy czym artykuł ten należy odczytywać w powiązaniu z obowiązkiem uwzględnienia najlepszego interesu dziecka, o którym mowa w art. 24 ust. 2 karty praw podstawowych, z którym łączy się prawo tego dziecka do utrzymywania stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców, przewidziane w art. 24 ust. 3 tej karty [zob. podobnie wyroki: z dnia 1 lipca 2010 r., Povse, C-211/10 PPU, EU:C:2010:400, pkt 64; z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 71 i przytoczone tam orzecznictwo].

67 Okoliczność, że drugi rodzic, jeżeli jest obywatelem Unii, jest rzeczywiście zdolny i gotowy do samodzielnego sprawowania nad dzieckiem faktycznej opieki na co dzień, stanowi istotny element, który jednak sam w sobie nie wystarczy do stwierdzenia, że między rodzicem będącym obywatelem państwa trzeciego a dzieckiem nie istnieje stosunek zależności tego rodzaju, że wspomniane dziecko byłoby zmuszone do opuszczenia terytorium Unii, gdyby temu obywatelowi państwa trzeciego odmówiono przyznania prawa pobytu. Takie stwierdzenie musi bowiem wynikać z uwzględnienia, w najlepszym interesie danego dziecka, wszystkich okoliczności danego przypadku, w szczególności wieku dziecka, stopnia jego rozwoju fizycznego i emocjonalnego, siły związku uczuciowego dziecka zarówno z jego rodzicem będącym obywatelem Unii, jak i z rodzicem będącym obywatelem państwa trzeciego, a także ryzyka, jakie dla równowagi tego dziecka stanowiłaby rozłąka z tym ostatnim [wyroki: z dnia 10 maja 2017 r., Chavez-Vilchez i in., C-133/15, EU:C:2017:354, pkt 72; a także z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 72].

68 Z tego względu okoliczność, że rodzic będący obywatelem państwa trzeciego zamieszkuje wspólnie z małoletnim dzieckiem będącym obywatelem Unii, jest jednym z istotnych czynników, które należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu, czy pozostają oni w stosunku zależności, jednak nie stanowi ona warunku koniecznego [wyrok z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii), C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 73 i przytoczone tam orzecznictwo].

69 Ponadto w świetle rozważań zawartych w pkt 65–67 niniejszego wyroku, w sytuacji gdy małoletni obywatel Unii zamieszkuje na stałe z obojgiem rodziców i gdy w związku z tym piecza nad tym dzieckiem oraz opieka w aspektach prawnym, uczuciowym i finansowym są na co dzień sprawowane przez oboje rodziców, można ustanowić wzruszalne domniemanie, że ów małoletni obywatel Unii i jego rodzic będący obywatelem państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności niezależnie od tego, że – jak zostało podkreślone w pkt 59 niniejszego wyroku – drugi rodzic tego dziecka ma, jako obywatel państwa członkowskiego, na którego terytorium rodzina ta osiadła, bezwarunkowe prawo do przebywania na terytorium tego państwa członkowskiego

70 W świetle powyższych rozważań odpowiedź na pytanie pierwsze w sprawie C-532/19 winna brzmieć: art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że po pierwsze, nie jest tak, iż stosunek zależności mogący uzasadniać przyznanie pochodnego prawa pobytu na podstawie tego artykułu istnieje wyłącznie z tego powodu, że obywatel państwa członkowskiego, który jest pełnoletni i nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, oraz jego małżonek, który jest pełnoletnim obywatelem państwa trzeciego, są zobowiązani do wspólnego pożycia na podstawie obowiązków wynikających z małżeństwa zgodnie z prawem państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiada obywatel Unii i w którym małżeństwo to zostało zawarte, oraz po drugie, w wypadku gdy obywatel Unii jest małoletni, oceny istnienia stosunku zależności uzasadniającego przyznanie rodzicowi tego dziecka będącemu obywatelem państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu na podstawie tego artykułu należy dokonać z uwzględnieniem, w najlepszym interesie dziecka, wszystkich okoliczności danego przypadku. W sytuacji gdy rodzic ten zamieszkuje na stałe z drugim rodzicem tego małoletniego będącym obywatelem Unii, domniemywa się w sposób wzruszalny, że taki stosunek zależności istnieje.

W przedmiocie pytania pierwszego w sprawie C-451/19

71 Poprzez pytanie pierwsze w sprawie C-451/19 sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stosunek zależności mogący uzasadniać przyznanie wywodzonego z tego artykułu pochodnego prawa pobytu będącemu obywatelem państwa trzeciego małoletniemu dziecku małżonka, będącego również obywatelem państwa

trzeciego, obywatela Unii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, istnieje wówczas, gdy ten obywatel Unii i jego małżonek są zobowiązani do wspólnego pożycia z uwagi na obowiązki wynikające z małżeństwa zgodnie z prawem państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiada obywatel Unii i w którym małżeństwo to zostało zawarte.

72 Na wstępie należy uściślić, że chociaż od czasu wydania postanowienia odsyłającego XU osiągnął pełnoletność, ewentualne prawo tego ostatniego do uzyskania dokumentu pobytowego na podstawie art. 20 TFUE, w każdym razie w okresie, w którym był on jeszcze małoletni, mogłoby mieć konsekwencje wykraczające poza samo jego wydanie, takie jak odszkodowanie za utratę świadczeń socjalnych, a nawet w danym wypadku prawo do uzyskania innego dokumentu pobytowego z tytułu legalnego pobytu na terytorium hiszpańskim (zob. analogicznie wyrok z dnia 13 września 2016 r., Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, pkt 30). W związku z tym okoliczność, że XU jest już pełnoletni, nie może mieć znaczenia dla udzielenia odpowiedzi na pytanie pierwsze w sprawie C-451/19.

73 Dokonawszy tego uściślenia, należy w pierwszej kolejności zauważyć, że w zakresie, w jakim – jak przypomniano w pkt 47 niniejszego wyroku – pochodne prawo pobytu, które może zostać przyznane obywatelowi państwa trzeciego na podstawie art. 20 TFUE, ma charakter subsydiarny, do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy XU nie mógł korzystać z prawa pobytu na terytorium hiszpańskim na podstawie innego przepisu prawa Unii.

74 Aby udzielić sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi, warto przede wszystkim zauważyć, że zgodnie z informacjami zawartymi we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym XU jest dzieckiem obywatelki państwa trzeciego posiadającej zezwolenie na pobyt na terytorium hiszpańskim, a w dniu, w którym wniosek o wydanie XU dokumentu pobytowego został oddalony, ten ostatni był małoletni.

75 W świetle powyższych okoliczności do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy XU nie mógł w tamtym czasie korzystać z prawa pobytu na terytorium Hiszpanii na podstawie art. 4 ust. 1 lit. c) dyrektywy 2003/86.

76 Następnie należy podkreślić, że wbrew temu, co podnosi rząd hiszpański przed Trybunałem, sama okoliczność, iż matka XU zawarła związek małżeński z obywatelem hiszpańskim i urodziła dziecko będące obywatelem hiszpańskim, nie wyklucza możliwości przyznania XU prawa pobytu na podstawie dyrektywy 2003/86.

77 Jak zauważył bowiem rzecznik generalny w pkt 100–108 opinii, o ile prawdą jest, że art. 3 ust. 3 tej dyrektywy przewiduje, iż nie ma ona zastosowania do członków rodziny obywatela Unii, o tyle ze względu na cel tej dyrektywy, którym jest sprzyjanie łączeniu rodzin, oraz na ochronę, jaką poprzez akt ten zamierzano przyznać obywatelom państw trzecich, w szczególności małoletnim, możliwość zastosowania tej dyrektywy na korzyść małoletniego obywatela państwa trzeciego nie może zostać wyłączona jedynie z tego powodu, że jego rodzic będący obywatelem państwa trzeciego jest również rodzicem obywatela Unii zrodzonego ze związku z obywatelem państwa członkowskiego (zob. analogicznie wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r., O i in., C-356/11 i C-357/11, EU:C:2012:776, pkt 69).

78 Wreszcie należy wyjaśnić, że o ile – jak się wydaje – w niniejszym przypadku w odnośnym państwie członkowskim nie złożono wniosku o łączenie rodziny na podstawie dyrektywy 2003/86, o tyle w gestii organów tego państwa członkowskiego pozostaje, po złożeniu do nich wniosku o przyznanie obywatelowi państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu na podstawie

art. 20 TFUE, możliwość udzielenia temu obywatelowi zezwolenia na pobyt na gruncie dyrektywy 2003/86, jeżeli okaże się, że wspomniany obywatel spełnia wymogi uprawniające go do skorzystania z ustanowionego tą dyrektywą prawa do łączenia rodzin.

79 W drugiej kolejności, w sytuacji gdyby XU nie przysługiwał żaden dokument pobytowy na podstawie przepisu prawa wtórnego Unii lub prawa krajowego, należy zbadać, czy art. 20 TFUE pozwala na przyznanie temu obywatelowi państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu.

80 W tym względzie należy zauważyć, że – jak zostało wykazane w pkt 70 niniejszego wyroku – sama okoliczność, iż zgodnie z prawem hiszpańskim matka XU i jej małżonek są zobowiązani do współzamieszkiwania, nie może prowadzić do ustanowienia między nimi stosunku zależności w rozumieniu art. 20 TFUE. Taka okoliczność nie może zatem uzasadniać uzyskania przez XU prawa pobytu na podstawie tego artykułu.

81 Niemniej jednak matka XU jest jednocześnie matką małoletniego obywatela Unii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się. W tych okolicznościach należy dodatkowo zbadać, na podstawie art. 20 TFUE, czy w dniu oddalenia wniosku o wydanie XU dokumentu pobytowego jego przymusowy wyjazd mógłby w praktyce zmusić jego matkę do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość ze względu na łączący ich stosunek zależności, a jeśli tak, to czy w praktyce wyjazd matki XU zobligowałby do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość również jej małoletnie dziecko będące obywatelem Unii, a to z powodu stosunku zależności, w jakim pozostają ten obywatel Unii i jego matka.

82 W tym kontekście należy zauważyć, po pierwsze, że w dniu oddalenia wniosku o wydanie XU dokumentu pobytowego nie można było wykluczyć możliwości, że przymusowy wyjazd XU z terytorium Hiszpanii w praktyce zmusiłby jego matkę do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość. W tym dniu XU był bowiem jeszcze małoletni, a jego matka sprawowała nad nim wyłączną pieczę, wobec czego nie można było wykluczyć, że w tamtym czasie tych dwóch obywateli państwa trzeciego łączył stosunek zależności.

83 W tym względzie, w przypadku gdy – jak w niniejszej sprawie – należy zbadać w drodze wyjątku, czy obywatele państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności do celów stosowania art. 20 TFUE, oceny takiej należy dokonywać z uwzględnieniem, mutatis mutandis, kryteriów wskazanych w pkt 65–69 niniejszego wyroku, przy czym należy jednak pamiętać, że jeżeli to małoletniemu dziecku będącemu obywatelem państwa trzeciego odmówiono wydania dokumentu pobytowego na terytorium państwa członkowskiego i to ono może w rezultacie zostać prawnie zmuszone do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość, konieczne jest ustalenie, czy jego rodzic przebywający z nim w owym państwie członkowskim byłby w praktyce zobowiązany do towarzyszenia mu. Analogicznie do tego, co zostało wskazane w pkt 67 niniejszego wyroku, okoliczność, że drugi rodzic tego dziecka może faktycznie zapewnić temu małoletniemu opiekę w aspektach prawnym, finansowym i uczuciowym, w tym także w jego państwie pochodzenia, stanowi w tym względzie istotny element, który jednak nie wystarczy sam w sobie do wywiedzenia wniosku, że rodzic zamieszkały na terytorium tego państwa członkowskiego nie byłby w praktyce zmuszony do opuszczenia terytorium Unii.

84 Po drugie, gdyby przyjąć, że matka XU w celu towarzyszenia mu byłaby w praktyce zmuszona do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość, taki wyjazd mógłby również zmusić do opuszczenia tego terytorium jej małoletnie dziecko będące obywatelem Unii. Doszłoby do tego, gdyby zastosowanie kryteriów przypomnianych w pkt 65–69 niniejszego wyroku doprowadziło do stwierdzenia, że ten obywatel i jego matka pozostają w stosunku zależności.

85 W związku z tym w dniu oddalenia wniosku o wydanie XU dokumentu pobytowego jego przymusowy wyjazd z terytorium hiszpańskiego mógłby w praktyce zmusić do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość nie tylko jego matkę, będącą obywatelka państwa trzeciego, lecz również jej drugie dziecko, będące obywatelem Unii. Zbadanie tej hipotezy należy jednak do sądu odsyłającego. Jeżeli zostanie ona potwierdzona, to aby zapobiec temu, by w wyniku takiego wyjazdu ten obywatel Unii został pozbawiony możliwości korzystania z istoty praw, które wywodzi on ze swojego statusu, przyznanie jego przyrodniemu bratu XU pochodnego prawa pobytu na podstawie art. 20 TFUE byłoby konieczne.

86 W świetle całości powyższych rozważań odpowiedź na pytanie pierwsze w sprawie C-451/19 winna brzmieć: art. 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stosunek zależności mogący uzasadniać przyznanie wywodzonego z tego artykułu pochodnego prawa pobytu będącemu obywatelem państwa trzeciego małoletniemu dziecku małżonka, będącego również obywatelem państwa trzeciego, obywatela Unii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, istnieje, gdy ze związku tego obywatela Unii i jego małżonka urodziło się dziecko będące obywatelem Unii, które nigdy nie skorzystało ze swobody przemieszczania się, a w razie zobowiązania małoletniego dziecka będącego obywatelem państwa trzeciego do opuszczenia terytorium odnośnego państwa członkowskiego owo będące obywatelem Unii dziecko byłoby zmuszone do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość.

W przedmiocie kosztów

87 Dla stron w postępowaniach głównych niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniach głównych, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie oddaleniu przez państwo członkowskie wniosku w sprawie łączenia rodziny złożonego w interesie obywatela państwa trzeciego będącego członkiem rodziny obywatela Unii, który posiada obywatelstwo tego państwa członkowskiego i nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, na tej wyłącznie podstawie, że ten obywatel Unii nie posiada dla siebie i dla rzeczonego członka rodziny zasobów wystarczających, by nie stanowić obciążenia dla krajowego systemu pomocy społecznej, i bez zbadania, czy tenże obywatel Unii i wspomniany obywatel państwa trzeciego pozostają w stosunku zależności tego rodzaju, że w przypadku odmowy przyznania temu obywatelowi państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu ów obywatel Unii byłby zmuszony do opuszczenia terytorium Unii Europejskiej rozpatrywanego jako całość i w ten sposób zostałby pozbawiony możliwości skutecznego korzystania z istoty praw przysługujących mu ze względu na jego status obywatela Unii.**

2) **Artykuł 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że po pierwsze, nie jest tak, iż stosunek zależności mogący uzasadniać przyznanie pochodnego prawa pobytu na podstawie tego artykułu istnieje wyłącznie z tego powodu, że obywatel państwa członkowskiego, który jest pełnoletni i nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, oraz jego małżonek, który jest pełnoletnim obywatelem państwa trzeciego, są zobowiązani do wspólnego pożycia na podstawie obowiązków wynikających**

z małżeństwa zgodnie z prawem państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiada obywatel Unii i w którym małżeństwo to zostało zawarte, a po drugie, w wypadku gdy obywatel Unii jest małoletni, oceny istnienia stosunku zależności mogącego uzasadniać przyznanie rodzicowi tego dziecka będącemu obywatelem państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu na podstawie tego artykułu należy dokonać z uwzględnieniem, w najlepszym interesie dziecka, wszystkich okoliczności danego przypadku. W sytuacji gdy rodzic ten zamieszkuje na stałe z drugim rodzicem tego małoletniego, będącym obywatelem Unii, domniemywa się w sposób wzruszalny, że taki stosunek zależności istnieje.

3) **Artykuł 20 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stosunek zależności mogący uzasadniać przyznanie wywodzonego z tego artykułu pochodnego prawa pobytu będącemu obywatelem państwa trzeciego małoletniemu dziecku małżonka, będącego również obywatelem państwa trzeciego, obywatela Unii, który nigdy nie skorzystał ze swobody przemieszczania się, istnieje, gdy ze związku tego obywatela Unii i jego małżonka urodziło się dziecko będące obywatelem Unii, które nigdy nie skorzystało ze swobody przemieszczania się, a w razie zobowiązania małoletniego dziecka będącego obywatelem państwa trzeciego do opuszczenia terytorium odnośnego państwa członkowskiego owo będące obywatelem Unii dziecko byłoby zmuszone do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość.**

Podpisy